

การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์สำหรับนักเรียน Learning Encouragement in Buddhist arts for students

ปราโมทย์ เมืองสังข์*

Pramote Muengsang

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ต้องการนำเสนอ การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์สำหรับนักเรียน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ที่สำคัญ 3 ด้านประกอบด้วย 1) ตัวผู้เรียน ผู้เรียนจัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดขึ้นอยู่กับความ แตกต่าง ระหว่างบุคคลในด้านต่างๆของผู้เรียน 2) กระบวนการเรียนรู้ การกระทำหรือพฤติกรรมต่างๆของผู้เรียนในขณะที่เรียน เพื่อให้มีการเรียนรู้เกิดขึ้น 3) สถานการณ์ในการเรียนรู้ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียน ขณะที่กำลังเรียนรู้ โดยบูรณาการร่วมกันให้เกิดการเรียนรู้ในงานสถาปัตยกรรม งานประติมากรรม และงานจิตรกรรม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ควบคู่กับการปฏิบัติอย่างถูกต้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหรือต่อยอดองค์ความรู้ต่อไปในอนาคตได้

คำสำคัญ: การเรียนรู้, พุทธศิลป์,นักเรียน.

Abstract

This article aims to present the learning encouragement in Buddhist arts for student In order to encourage students to learn. The 3 important elements in Buddhist arts learning management are; 1) Learner is the most important element that depends on the individual differences in different aspects of learners. 2) Learning process is the actions or

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Email: surachaihongtrakool@gmail.com

behaviors of learners while learning. 3) Learning situations that involve the learner while they are learning which integrates learning in architecture, sculpture and painting in order for the learner can learn together with proper practice that can be applied in daily life as well as to continue and expand knowledge in the future.

Keywords: Learning, Buddhist Arts, Students.

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกเป็นไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ประชากรทุกภูมิภาคสามารถหาข้อมูลข่าวสารได้หลากหลาย อันเป็นผลมาจากความก้าวหน้าด้านการสื่อสารโทรคมนาคม นอกจากนั้นแล้วทุกชาติยังต้องเผชิญกับการแข่งขันทางเศรษฐกิจ มีการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติโดยไม่จำกัด ก่อให้เกิดภาวะแวดล้อมเสื่อมโทรมส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์โดยรวม อีกทั้งปัญหาสังคมต่างๆเกิดขึ้นตามากมาย ประเทศไทยต้องปรับเปลี่ยนให้ทันต่อสถานการณ์เพื่อสร้างศักยภาพให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี และสังคมส่วนรวมอย่างมีความสุข จึงต้องส่งเสริมสนับสนุนให้ครูไทย ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา จัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบโครงการการเรียนรู้ที่ใช้โครงการเป็นพื้นฐาน ส่งเสริมให้นักเรียน ผู้เรียนทำงานโครงการเป็นการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (Creative problem solving skills) ในศตวรรษที่ 21 ผลผลิตที่ได้มาจะเป็นงานสร้างสรรค์ (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์, 2560,15)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ได้กล่าวไว้ใน มาตราที่ 23, 24 และ 26 เกี่ยวกับการจัดการศึกษาสรุปได้ว่า ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องบูรณาการความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับตนเองทักษะทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย ทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข โดยต้องผสมผสานสาระความรู้เหล่านั้นให้ได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา และให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาพัฒนาการของผู้เรียน จากความประพฤติ การร่วมกิจกรรมและการทดสอบ ควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอน ตามความเหมาะสมในแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา การจัดการศึกษาตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ ที่มี

มาตรฐานเป็นตัวกำหนดคุณภาพผู้เรียน สถานศึกษาจะต้องนำกรอบแนวคิด หลักสูตร จุดมุ่งหมาย และโครงสร้างที่สำคัญไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาทหน้าที่ของตน เพื่อให้เป็นพลเมืองที่ดี มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะขั้นพื้นฐานและประกอบอาชีพได้ตามควรแก่วัย ความสามารถที่จะช่วยตนเอง ทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคมและประเทศชาติ (สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ, 2551, 53)

พุทธศิลป์เป็นงานศิลปะที่ช่าง/ศิลปิน สร้างขึ้นเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา หรือสร้างขึ้นเพื่อรับใช้พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะที่เป็นงานจิตรกรรม ได้แก่ ภาพเขียนฝาผนังโบสถ์ วิหาร งานประติมากรรม ได้แก่ พระพุทธรูป และงานสถาปัตยกรรม ได้แก่ ศาสนสถานที่เป็นโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ สถูป เจดีย์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ พระธรรมคำสอน วิถีชีวิตชาวบ้าน ส่งผลให้งานพุทธศิลป์เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย สะท้อนลักษณะนิสัย บุคลิกภาพของคนไทยที่มีความสุภาพ อ่อนน้อม รักสงบ แจ่มใส สนุกสนาน เป็นสื่อการเรียนรู้ที่สร้างความรู้ ความเข้าใจและจินตนาการที่ส่งผลเชิงบวกต่อพฤติกรรมของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (โกสุม สายใจ, 2560, 1)

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

1.1 ความสำคัญของการการเรียนรู้

การศึกษาหรือการเรียนรู้เป็นสิ่งที่สำคัญของมนุษย์ทุกคนและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของตนทั้งด้านความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม สุขภาพ และการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข และเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์เจริญงอกงามขึ้น อริสโตเติล (Aristotle) เป็นนักปรัชญาการศึกษาได้ให้ความหมายของการศึกษาหรือการเรียนรู้ว่ามีจุดมุ่งหมายเพื่อการสร้างคุณธรรมและคุณธรรมเกิดจากความรู้ และการฝึกจิตใจให้มีศีลธรรม เรียกว่า Character Development วิชัย ตันศิริ กล่าวว่า การฝึกจิตใจให้มีศีลธรรมต้องฝึกภาคปฏิบัติ มิใช่เพียงสอนคุณธรรมในภาคทฤษฎี (วิชัย ตันศิริ, 2550, 8) สอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ที่ได้ให้นิยามการศึกษาหรือการเรียนรู้ว่าเป็นการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2540, 70) นอกจากนั้นท่านยังได้กล่าวอีกว่า หมายถึง การเรียนรู้ การฝึกฝน การพัฒนาดน การพัฒนาคนให้มีปัญญาที่จะทำกรรมได้ถูกต้องจึงต้องมีการศึกษาที่เรียกว่า สิกขา คือต้องศึกษา ต้องเรียนรู้ ต้องพัฒนาดนโดย

ไม่ประมาทการฝึกฝนแก้ไข ปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นการกระทำเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาภายในตัวตนทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สังคม และสติปัญญา เพื่อให้เป็นบุคลากรที่ดีในองค์กร เป็นประชาชนที่ดีของสังคม ทั้งนี้ตลอดชีวิตของมนุษย์จำเป็นต้องเรียนรู้ทั้งจากธรรมชาติ ภูเขา ต้นไม้ สิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ บุคคลรอบข้างหรือแม้แต่ความรู้สึกลึกซึ้งภายในใจของตนเพื่อให้เกิดการพัฒนาให้รู้เท่าทันและปฏิบัติตนต่อโลกธรรม (โลกธรรม 8 คือ มีลาภ สูญเสีย มียศ เสื่อมยศ ติเตียน สรรเสริญ ความสุข และความทุกข์) ได้โดยไม่ตกเป็นทาสของโลกธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2553, 295)

1.2 ความหมายของการการเรียนรู้

พรพิมล พรพิระชนม์ กล่าวถึง การเรียนรู้ คือ การเรียนรู้เป็นกระบวนการอันซับซ้อนที่ทำให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับผ่านประสาทสัมผัส สามารถเกิดขึ้นได้โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทั้งนี้ผลของการเรียนรู้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใน 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะหรือกระบวนการ (Skill Process) และด้านความรู้สึก (Affective) (พรพิมล พรพิระชนม์, 2550, 33)

อารี พันธมณี กล่าวถึง การเรียนรู้ คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดิมสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และเป็นผลมาจากประสบการณ์ หรือการฝึกฝนมิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติ สัญชาตญาณ วุฒิภาวะพิชยาต่าง ๆ อุบัติเหตุหรือความบังเอิญ (อารี พันธมณี, 2544, 19)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ท่านกล่าวไว้ว่า “มนุษย์เป็นชีวิตที่มีความประเสริฐ มีความสำคัญในตัวของมันเองเอง และชีวิตนั้นอาจจะมีสมบูรณ์ได้แม้ในตัวของมันเอง..ในแง่นี้เราจะต้องมองเป็นจุดหมายสูงสุดว่า เราจะต้องพัฒนามนุษย์ให้มี “ชีวิต” ที่ดีงามในตัวของเขาเองเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ มีอสิริภาพ มีความสุขในตัวเอง” มุมมองมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้น พระธรรมปิฎกได้อธิบายหัวข้อ “เริ่มยุคใหม่แห่งศตวรรษที่ 21 ด้วยแนวความคิดใหม่เดิมแท้แห่งสังฆธรรม” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2540, 4-5) ไว้ว่า

1. มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งอยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาติ ที่ทุกส่วนส่งผลกระทบต่อกัน จึงต้องทำการที่เกื้อกูลประสานกลมกลืนกัน เพื่อให้เกิดผลดีในการอยู่ร่วมกันนั้น

2. มนุษย์สัตว์ทั้งปวง เป็นเพื่อนร่วมกฎธรรมชาติเหมือนกัน ทุกชีวิตรักสุขเกลียดทุกข์กลัวตายเหมือนกันไม่มีการแบ่งแยกแตกต่าง การทำร้ายสัตว์ไม่ว่าชีวิตใดก็

เป็นสิ่งที่ไม่ดีทั้งสิ้นมนุษย์ควรมีเมตตาและเมตริที่ไม่จำกัดแบ่งแยก มีแนวโน้มของจิตใจในทางที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลมุ่งความสามัคคี และมีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2547, 75-76)

การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักดังกล่าวจึงต้องสร้างฉันทะแก่ผู้เรียนแต่ละคนในเวลาเดียวกันก็ต้องเน้นกิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน ได้ทำงานเป็นกลุ่ม และฝึกทักษะทางสังคมเพื่อความเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่มด้วย

ขั้นตอนที่ 2 มนุษย์เป็นเวไนยสัตว์ หรือ เวไนยบุคคล สามารถได้รับการสั่งสอน ฝึกฝนและอบรมบ่มนิสัยได้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ท่านได้ขยายความคำว่าเวไนยสัตว์ ไว้ว่า “สัตว์” มีความหมายถึงสิ่งมีชีวิตที่ยังติดข้องอยู่กับ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส หรือหากพิจารณาในเรื่ององค์ประกอบของชีวิตก็คือ ชั้น 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สัตว์ เป็น “สิ่งที่มีความรู้สึกและเคลื่อนไหวไปได้เอง รวมถึงเทพ มาร พรหม มนุษย์เปรต อสุรกาย ดิรัจฉาน และสัตว์นรก ในบาลีเพ่งเอามนุษย์ก่อนอย่างอื่น ไทยมักเพ่งเอาดิรัจฉาน” และการที่ความหมายของสัตว์ ในภาษาไทย หมายถึง ดิรัจฉาน หรือ เติรัจฉาน ก็เนื่องด้วยสิ่งมีชีวิตในประเภทนี้ยังดำเนินชีวิตไปตามสัญชาตญาณ เมื่อหิวก็ออกล่าหากิน เมื่อกลัวก็หลบหลีกเมื่อโกรธก็ทำลายล้าง ความแตกต่างทางรูปร่างมิได้จำแนกมนุษย์และสัตว์ออกได้อย่างชัดเจน หากบอกได้แต่เพียงว่านี่เป็นคน นี่เป็นสัตว์ การจำแนกมนุษย์ต่างจากสัตว์จึงต้องจำแนกโดยระดับจิตที่ได้รับการฝึก และพัฒนาจนแตกต่างกัน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551, 322)

สุมน อมรวิวัฒน์ ได้อธิบายความแตกต่างของระดับจิตระหว่างมนุษย์และสัตว์ ดังนี้ (สุมน อมรวิวัฒน์, 2542, 25)

1. จิตของมนุษย์ เป็นจิตซึ่ง เป็นอิสระ สงบพอ เย็นพอดี ควบคุมได้ ฝึกฝนอบรมได้เกษม สะอาด
2. จิตของสัตว์ เป็นทาส มุ่งความอยู่รอด ถูกกระตุ้นโดยสัญชาตญาณ ควบคุมไม่ได้ฝึกฝนไม่ได้ หวงแหน โหดเหี้ยม

หลักการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา ปรากฏในพุทธพจน์ที่แสดงว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึกและฝึกให้พัฒนาได้นอกจากนั้นการฝึกและพัฒนาคนต้องฝึกไปพร้อมกันทั้งทางด้านกายและด้านจิต ดังจะขอยกตัวอย่างมาพอสังเขป

1. ทนโต เสฏฺฐ มนุสฺเสสุ: ในหมู่มนุษย์ คนประเสริฐ คือคนที่ฝึกแล้ว (ขุ.ธ. (ไทย) 25/321/134)

2. วรมสตรา ทนตา อาชานียา จ สีนธวา กุญชรา จ มหานครา อตตทนต์โต
ตโต วร: อัสตร อาชาไนย สีนธพ และช้างหลวงฝึกแล้วล้วนดีเลิศ แต่คนที่ฝึกตนแล้ว
ประเสริฐยิ่งกว่านั้น (ขุ.ธ.(ไทย) 25/322/134)

3. วิชชาจรณสมปนโน โส เสฏโฐ เทวमानุเส: คนที่สมบูรณ์ด้วยความรู้และ
ความประพฤติเป็นผู้ประเสริฐสุดทั้งในหมู่มนุษย์และเทวดา (ที.ปา.(ไทย) 11/140/102)

ในการฝึกตนของบรรดาบุคคลทั้งหลายนั้น นอกจากจะคำนึงถึงความแตกต่าง
ระหว่างบุคคลดังที่ได้เปรียบว่า แผ่นดินย่อมไม่เรียบเสมอกันทั้งหมดได้ฉันใด มนุษย์
ทั้งหลายจะให้เหมือนกันหมดทุกคนไม่ได้ฉันนั้น เมื่อคำนึงถึงผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้
พระพุทธศาสนา มองมนุษย์ทั้งเพศชายและเพศหญิงว่าสามารถพัฒนาได้เช่นเดียวกันว่า
บุรุษเป็นบัณฑิตในทุกสถานก็หาไม่ สตรีมีปัญญาเห็นในการณ์นั้น ๆ ก็เป็นบัณฑิต
(ขุ.ชา.(ไทย) 27/22/288)

จากหลักการเรียนรู้ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า กระบวนการพัฒนามนุษย์มุ่งเน้นที่
ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มุ่งทำความเข้าใจในธรรมชาติ และความเจริญเติบโตของมนุษย์ทั้ง
ทางกายและจิต การตั้งสมมุติฐานว่ามนุษย์เป็นเวไนยยะ สามารถฝึกฝนอบรมได้ทั้งโดย
ตนเองและโดยสิ่งแวดล้อม (ปรโตโมสะ) กระบวนการเรียนรู้จึงมีจุดเริ่มต้นที่บุคคล มี
ขั้นตอนดำเนินการที่สัมพันธ์ สอดคล้องมุ่งเน้นที่บุคคลคือหลักของการพัฒนาตน ได้แก่
ศีล สมาธิ ปัญญา จุดหมายปลายทางของการเรียนรู้ก็คือ อิสระภาพทั้งทางกาย และจิต
ของบุคคลนั่นเองรวมถึงเพื่อเกื้อกูลแก่สังคมโลกทั้งมวล

ขั้นตอนที่ 3 มนุษย์มีภาวะทางสติปัญญาแต่กำเนิด (สชาติกปัญญา) และ
แม้ว่ามนุษย์จะมีความแตกต่างกัน ก็จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ (โยค
ปัญญา)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ท่านอธิบายว่า คำว่า “ปัญญา” ใน
พระพุทธศาสนา หมายถึง ความรู้ทั่ว, ปรีชา หยั่งรู้เหตุผล, ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้
เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุ-ผล ดี-ชั่ว คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะ
จัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขาร มองเห็นตามความเป็นจริง สชาติก
ปัญญาเป็นคุณภาพของสมอง (ส่วนหนึ่งของกาย-รูป) ซึ่งติดตัวมาแต่กำเนิด แต่
พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อปัญญาที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมว่ามีความสำคัญยิ่ง
กว่า มนุษย์จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดโยคปัญญา นหรืออีกนัยหนึ่ง คำว่า
ญาณ, จิตปัญญา, ภาวิตปัญญา ซึ่งเป็นปัญญาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติเมื่อได้รับการ
ฝึกฝนอบรมแล้ว (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551, 165)

กระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดปัญญานั้น หลักการนี้เน้นการฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่องยาวนาน แม้กระนั้น มนุษย์ก็เรียนรู้ได้ไม่เท่ากัน เนื่องจากความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังพระคาถาในวิสุทธิมรรค มหาภูทิกว่า “เหล่าสัตว์มีจุลในดวงตาน้อยก็มี มีจุลในดวงตามากก็มี มีอินทรีย์ล้าก็มี มีอินทรีย์อ่อนก็มี มีอาการดีก็มี มีอาการทรามก็มี ที่จะสอนให้รู้ยากก็มี ตระหนักถึงภัยปรโลกก็มี”

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ การจัดบุคคล 4 จำพวกในอังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต จำแนกความสามารถของการเรียนรู้ไว้ดังนี้ (อง จตุกก. (ไทย) 21/133/202)

1. อุคฆฏิตัญญู ผู้อาจรู้ธรรมเพียงท่านยกหัวข้อขึ้นแสดง
2. วิปจิตัญญู ผู้อาจรู้ธรรมต่อเมื่อท่านอธิบายความแห่งหัวข้อนั้น
3. เนยยะ ผู้พอจะแนะนำได้ คือ ต้องพรัสอนบ่อยๆ
4. ปทปรมะ ผู้มีบทย่างยิ่ง คนกลุ่มนี้ได้ฟังความต่างๆ เป็นอันมากแต่ไม่สามารถรับรู้ธรรมได้ในชาตินี้ แม้จะสอนอย่างไรก็ตาม

ขั้นตอนที่ 4 พระพุทธศาสนาอธิบายหลักการเรียนรู้ของมนุษย์ว่าเกิดขึ้นในวิถีชีวิต มีลักษณะเป็นองค์รวมของ รูป (กายภาพ: กาย-วาจา) กับนาม (จิตภาวะ) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ไปตามความเจริญเติบโต (พัฒนาการ) ของชีวิต

ดุชฎี สิตลวรางค์ กล่าวว่า การอธิบายหลักการเรียนรู้ข้อนี้ถ้าจะให้ชัดเจนผู้อ่านต้องศึกษาเรื่องเบญจขันธ์ หรือ ขันธ์ 5 อันเป็นองค์ประกอบของมนุษย์ เพราะความรู้สาระสำคัญในพระพุทธศาสนานั้นคือ (ดุชฎี สิตลวรางค์, 2542, 172)

1. ความรู้ชัดซึ่งขันธ์ 5 เหตุเกิดแห่งขันธ์ 5 ความดับแห่งขันธ์ 5 และปฏิบัติพาไปถึงความดับแห่งขันธ์ 5
2. ความรู้ชัด ซึ่งความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ความเสื่อมไปเป็นธรรมดาของขันธ์ 5
3. ความรู้ชัด ซึ่งคุณโทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งขันธ์ 5”

จากหลักการเรียนรู้ข้างต้น สมณ อมรวิวัฒน์ ได้นำมาอธิบายวิธีการเรียนการสอนด้วยกระบวนการซึมซับ ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนารูปกับนาม รวมกันเข้าเป็นชีวิตหรือขันธ์ 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ความข้อนี้อาจอธิบายให้เข้ากับศัพท์ทาง ครุศาสตร์ว่า การเรียนการสอน เป็นการพัฒนามนุษย์ด้านพฤติกรรม ความรู้ การรับรู้ การคิดพิจารณาและความรู้แจ้ง ทั้งนี้ผู้เรียนต้องใช้สติและปัญญากำกับการฝึกฝนอบรมโดยตลอดหากจะอธิบายให้ชัดเจนขึ้น การพัฒนารูปกับนามเป็นฐานของการเรียนรู้ทั้งหมดของมนุษย์และรูป จำแนกได้เป็น (ดุชฎี สิตลวรางค์, 2542, 13)

1. รูปร่างกาย, รูปร่าง คือ โครงสร้าง (กาย) ประกอบเป็นร่างกายของมนุษย์

2. รูปลักษณ์ (Appearance)

3. พฤติกรรม อาการ การกระทำ ท่วงท่า ท่วงที (Performance)

นาม (จิต) จำแนกได้เป็น

1. เวทนา-รู้สึก (Feeling, Sensation)

2. สัญญา-การกำหนดได้ หมายรู้ (Perception)

3. สังขาร การปรุงคิด (Formation)

4. วิญญาณ การรู้แจ้ง (Knowledge, Consciousness)

การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการผสมผสานทั้งกายและจิต และต้องพัฒนาทั้ง 2 ด้านไปพร้อมกัน

ขั้นตอนที่ 5 การเรียนรู้ของมนุษย์มีแกนหลัก 3 แกน คือ

1. การฝึกฝนตนเองเรื่อง ศีล (Self-training in Morality)

2. การฝึกฝนตนเองเรื่องสมาธิ (Self-training in Mentality or Concentration)

3. การฝึกฝนตนเองเรื่องปัญญา (Self-training in Wisdom)

หลักการเรียนรู้ข้างต้นมีลักษณะเป็นหลักและแนวปฏิบัติที่บูรณาการพัฒนามนุษย์ในพระไตรปิฎก เรียกว่า ไตรสิกขา คือ การฝึกหัดอบรมกาย วาจา และจิตของมนุษย์ ให้สามารถค้นพบและควบคุมตนเอง เรียนรู้และพัฒนาตนเองโดยใช้ปัญญา เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ตามหลักการศึกษา 3 ประการ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

ขั้นตอนที่ 6 การพัฒนาปัญญา

จุดหมายของการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ การเกิดปัญญา ซึ่งต้องพัฒนาโดยการแสวงหาความรู้ (สุตมยปัญญา) การฝึกฝนค้นคิด (จินตมยปัญญา) และการฝึกฝนตนเอง (ภาวนามยปัญญา) โดยทั่วไปนักการศึกษาที่นำพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนมักเรียงลำดับการเรียนรู้โดยเริ่มต้นจากการแสวงหาความรู้ด้วยการฟัง การรับเอาจากผู้อื่นก่อน แล้วจึงนำมาคิด ปฏิบัติ เกิดการเรียนรู้ แท้จริงแล้วกระบวนการพัฒนาปัญญา อาจเกิดขึ้นตามลำดับดังกล่าวก็ได้หรือเกิดขึ้นจากจินตมยปัญญาก่อน คือ ค้นคิดเอง แล้วจึงแสวงหาความรู้เพิ่มเติมนำมาตรึงตรอง ปฏิบัติจนเกิดปัญญาขึ้น บางครั้งผู้ที่มีระบบสติปัญญาสูงอาจเริ่มต้นที่การทดลองปฏิบัติ คือ ภาวนามยปัญญา แล้วคิดค้นหาเหตุผลด้วยตนเอง แสวงหาความรู้เพิ่มเติม จนเกิดปัญญารู้แจ้ง ก็สามารถเป็นไปได้

สรุป การเรียนรู้ คือ กระบวนการเพิ่มพูนและปรับแต่งศักยภาพของพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งสามารถวัดได้ อันเป็นผลมาจากการได้รับการฝึกฝน การได้รับความรู้ การฝึกทักษะ การเรียนการสอนและการมีประสบการณ์มาก่อนจำเป็นต้องไปตามวัตถุประสงค์เชิงมโนธรรมและวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เน้นวิธีการเรียนรู้ การค้นพบด้วยตนเอง การประเมินตนเองและปรับปรุงแก้ไขผลแห่งการปฏิบัตินั้นเป็นนิจ โดยมีครูเป็นกัลยาณมิตรคอยชี้แนะแนวทาง ช่วยสร้างบรรยากาศทางวิชาการและสิ่งแวดล้อมที่มีสุนทรียภาพ

1.3 องค์ประกอบของการเรียนรู้

อารี พันธมณี ได้รวบรวมองค์ประกอบสำคัญในการเรียนรู้ไว้ ดังนี้ Dollard and Miller กล่าวว่า การเรียนรู้ประกอบด้วยสิ่งต่างๆ ดังนี้ (อารี พันธมณี, 2534)

1. แรงขับ (Drive) เกิดขึ้นเมื่ออินทรีย์ขาดสมดุล เช่น ขาดอาหาร ขาดน้ำ ขาดการพักผ่อน ฯลฯ ภาวะเหล่านี้จะกระตุ้นให้อินทรีย์แสดงพฤติกรรมเพื่อปรับให้อินทรีย์อยู่ในสภาพสมดุลอย่างเดิม แรงขับมีอยู่ 2 ประเภทคือ

1.1 แรงขับพื้นฐาน (Primary Drive) เกิดเนื่องจากความต้องการที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต เป็นความต้องการทางร่างกายต่างๆที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการมีชีวิตของคน

1.2 แรงขับที่เกิดจากการเรียนรู้ (Secondary Drive) เกิดขึ้นภายหลังเป็นความต้องการทางสังคม เช่น ความรัก ฐานะทางสังคม ความมั่นคงปลอดภัย

2. สิ่งเร้า (Stimulus) เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้อินทรีย์แสดงกิจกรรมได้ตอบสนองออกมาเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมตอบสนองของร่างกาย

3. การตอบสนอง (Response) เป็นพฤติกรรมหรือกิจกรรมที่อินทรีย์แสดงออกเมื่อมีสิ่งเร้าไปเร้าการเสริมแรง (Reinforcement) เป็นการทำให้สิ่งเร้าและการตอบสนองมีความสัมพันธ์กันมากยิ่งขึ้น เช่น เมื่อนักเรียนทำเลขถูกก็เสริมแรงโดยให้รางวัล การเสริมแรงนี้จะทำให้นักเรียนอยากเรียน (ทำเลข) ในคราวต่อไป

ซูซีฟ อ่อนโคกสูง กล่าวว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้จะต้องมีองค์ประกอบพื้นฐานอย่างน้อยที่สุด 4 ประการด้วยกัน ดังนี้ (ซูซีฟ อ่อนโคกสูง, 2549)

1. แรงจูงใจ (Motive) ในขณะที่มีชีวิตอยู่ ร่างกายย่อมมีความต้องการต่างๆ เมื่อใดที่ร่างกายเกิดความต้องการหรือเกิดความไม่สมดุลขึ้น จะมีแรงขับ (Drive) หรือแรงจูงใจ (Motive) เกิดขึ้นภายในอินทรีย์ผลักดันให้สิ่งที่หายไปนั้นมาหาร่างกายอยู่ในภาวะพอดี แรงจูงใจเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ เพราะเป็นตัวจัดการสำคัญหรือเป็นต้นตอที่แท้จริงของพฤติกรรม

2. สิ่งจูงใจ (Incentive) สิ่งจูงใจเป็นสิ่งที่ลดความเครียด และนำไปสู่ความพอใจ นักจิตวิทยาเชื่อว่า สิ่งจูงใจจะเป็นศูนย์กลางหรือหัวใจของการเรียนรู้เขาถือว่าแรงจูงใจซึ่งถือว่าเป็นภาวะภายในของอินทรีย์และกิจกรรมต่างๆ ล้วนเกิดขึ้นจากสิ่งจูงใจทั้งสิ้น

3. อุปสรรค (A Barrier or Block) นับเป็นพื้นฐานสำคัญอีกประการหนึ่งของการเรียนรู้ เพราะอุปสรรคหรือสิ่งกีดขวางย่อมทำให้เกิดปัญหา การที่ผู้เรียนเกิดปัญหาก็จะทำให้ผู้เรียนพยายามทำซ้ำๆ หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อจะฟันฝ่าอุปสรรคนั้นไปสู่เป้าหมายให้ได้

4. กิจกรรม (Active) กิจกรรมหรือการตอบสนองของอินทรีย์ เป็นส่วนที่จะทำให้ทราบว่าใครเกิดการเรียนรู้หรือไม่เพียงใด หรือเร็วอย่างไร และเป็นสิ่งที่อาจอ้างอิงไปถึงความรู้สึกรู้สึกนึกคิดทางจิตใจที่ซ่อนเร้นอยู่ เราจะสังเกตเห็นว่าคนเรามักจะชอบประกอบกิจกรรมที่นำความสำเร็จ หรือความพอใจมาให้ซ้ำๆ อยู่เสมอ แม้ว่าจะไม่เจอปัญหาใหม่ๆ ส่วนกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ไม่เคยนำความสำเร็จมาให้นั้นมักจะหลีกเลี่ยง

กล่าวได้ว่านักเรียนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญองค์ประกอบแรกของการเรียนรู้ การเรียนรู้นั้นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในตัวนักเรียน นักเรียนเป็นผู้ที่รู้ด้วยตนเอง พบเอง เห็นเอง และเปลี่ยนประสบการณ์และพฤติกรรมด้วยตนเอง นอกจากนี้ในการเรียนรู้อย่างต้องพิจารณาองค์ประกอบด้านความแตกต่างระหว่างบุคคล เพราะมนุษย์เรามีความแตกต่างกันทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และความถนัด ความแตกต่างทั้ง 6 ด้านนี้เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้โดยตรง อันจะเป็นผลให้มนุษย์เรามีการรับรู้ได้แตกต่างกัน

2. แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลป์

2.1 ความหมายของพุทธศิลป์

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายพุทธศิลป์มีเนื้อความว่า ในสมัยนั้นพุทธบริษัทนับถือพระไตรสรณคมน์ ไม่มีวัตถุอื่นเป็นเจดีย์ในพระพุทธศาสนา พระไตรสรณคมน์จึงเป็นเจดีย์ในพระพุทธศาสนา ต่อมาเจดีย์ในพระพุทธศาสนาจึงมี 4 ประเภท คือ ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ธรรมเจดีย์ และอุทเทสิกเจดีย์ เกิดในภายหลัง (โกสุม สายใจ, 2560, 3)

พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) (มปป.) ได้อธิบายความหมายไว้ว่า เจดีย์ที่เคารพนับถือ บุคคลสถานที่ หรือวัตถุที่ควรเคารพบูชา เจดีย์เกี่ยวกับพระพุทธเจ้ามี 4 อย่างคือ 1) ธาตุเจดีย์ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ 2) บริโภคเจดีย์ คือ สิ่งหรือสถานที่

พระพุทธรูปเจ้าเคยทรงใช้สอย 3) ธรรมเจดีย์ บรรจุพระธรรม คือ พุทธพจน์ 4) อุทเทสิกเจดีย์ คือ พระพุทธรูปในทางศิลปกรรมไทย หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องแต่เดิมเป็นที่บรรจุสิ่งที่เคารพนับถือ เช่น พระธาตุ และอัฐิบรรพบุรุษ

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้อธิบายความหมายเกี่ยวกับพุทธศิลป์มีเนื้อความสรุปได้ว่า ยอดของศิลปะนั้น เป็นเรื่องการดำรงชีวิตจิตใจให้อยู่เหนือความทุกข์ เป็นศิลปะสูงสุดในพระพุทธศาสนา เรียกว่า เป็นศิลปะของชาวพุทธ ในการที่ช่วยกันปลดปล่อยความทุกข์ในทางจิตใจหรือปัญหาสังคมในปัจจุบันเปลี่ยนไปเป็นเรื่องทางวัตถุ ศิลปะของชาวพุทธเลยกลายเป็นเรื่องโบสถ์เจดีย์และพระพุทธรูป (โกสุม สายใจ, 2560, 3)

ร้อยพบุพา (2549) กล่าวว่า พุทธศิลป์หมายถึง งานศิลปะประเภทต่าง ๆ ทั้งด้านสถาปัตยกรรมประติมากรรม และจิตรกรรม ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่และการปฏิบัติทางพุทธศาสนาโดยตรง และเป็นสิ่งช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้เกิดความศรัทธา ประพฤติปฏิบัติตนในแนวทางที่ตรงตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา (ร้อยพบุพา, 2549)

ในปัจจุบัน เราจะได้ยินคำว่าพุทธศิลป์บ่อยครั้งมาก และในบางมหาวิทยาลัย ก็มีการจัดการศึกษา ในสาขานี้โดยตรง มีการเปิดการเรียนการสอนในสาขานี้และได้มีการจัดตั้งเป็นคณะ และใช้ชื่อว่าคณะพุทธศิลป์ โดยตรงก็มีมาแล้ว จึงอยากจะทำความรู้เกี่ยวกับความเป็นไปเป็นมา และความหมายที่แท้จริงของคำว่า พุทธศิลป์ ว่ามีความเป็นมาอย่างไร และมีเนื้อหาเกี่ยวข้อง และครอบคลุมไปถึงอะไร และอย่างไรบ้าง

พุทธ ความหมายคือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ผู้รู้แล้ว ผู้ตื่นแล้ว ผู้รู้ร้อยสังคี

ศิลปะ ความหมายคือ ฝีมือทางงานช่าง สล่า งานแสดง สิ่งของที่นำมาแสดง การแสดงออกซึ่ง อารมณ์สะท้อนใจให้ประจักษ์

ศิลปะ หรือ ศิลป์ เป็นการกระทำ หรือขั้นตอนของการสร้างชิ้นงานศิลปะ โดยมนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์ สุนทรียภาพ จินตนาการ หรือการสร้างจากอารมณ์ในภาวะต่างๆ ของมนุษย์จนเป็นผลงานแห่งความคิดและการรังสรรค์ ที่แสดงออกมาในรูปแบบลักษณะที่แตกต่างกันออกไปก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกในความงดงามความชอบความพึงพอใจ ความประทับใจ หรือเกิดความสะท้อนใจ มีอารมณ์ ชื่นชม ชอบ รัก ไม่พอใจเกลียด ชิงชัง เป็นต้น

ดังนั้นพุทธประวัติที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎก กว่า 550 เรื่อง จึงได้นำออกมาถ่ายทอดผ่านงาน ศิลปะในรูปแบบต่างๆ ทั้งจิตรกรรมฝาผนัง งานประติมากรรม งานปั้นดินเผา อีกทั้งยังมีการแกะสลักหิน ประเภทต่างๆ และแกะสลักไม้ ในเวลาต่อมา ได้มี

การแผ่ขยายอิทธิพล ไปทั่วทั้งทวีปเอเชีย เป็นเรื่องราวที่ เราสามารถศึกษาได้จากภาพตามฝาผนังของโบสถ์ วิหาร วัด กำแพง คู่มุ ปราสาท พระราชวัง ซึ่งสามารถ ยกย่องความคิด จิต กาย จนเป็นหนทางเกิดมรรคญาณ ให้สำเร็จเป็นอริยบุคคลได้อย่างมากมาย คำว่า “พุทธศิลป์” โดยสรุปอย่างเข้าใจง่ายที่สุดหมายถึง งานศิลปะประเภทต่าง ๆ ทั้งในด้าน สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมการเผยแพร่และการปฏิบัติทางพุทธ ศาสนาโดยตรง และเป็นสิ่งช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชน ให้เกิดความศรัทธา ประพฤติปฏิบัติตนใน แนวทางที่พึงงามตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา โดยสิ่งที่มีผู้สร้างงานศิลปะได้พยายามสื่อหรือสอดแทรกไว้ในงานศิลปะแต่ละชนิดเรียกได้ว่าเป็น ปรัชญาศิลปะในงานพุทธศิลป์ คืองานศิลปะที่มีธรรมะในศาสนาพุทธอยู่ในงานศิลปะนั้นซึ่งมีอยู่หลาย รูปแบบทั้งในรูปแบบของงานศิลปวัตถุหรือพิธีกรรมทางศาสนาซึ่งจะมีหลักธรรมะสอนอยู่ โดยแบ่งศึกษา ออกเป็นประเภทต่างๆทั้งพระพุทธรูป สถูปเจดีย์ อาคารสถานที่และวัตถุสิ่งของ จึงสามารถกล่าวได้ว่า งานศิลปกรรมเหล่านี้เป็นเอกลักษณ์ของชาติอย่างหนึ่ง ดังนั้นการนำงานพุทธศิลป์มาเป็นสื่อในการสอนแก่เด็กและเยาวชนเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบหนึ่ง (สุรเดช คำศรี, มปป.)

2.2 ประเภทของงานพุทธศิลป์

พุทธศิลป์ เป็นผลงานศิลปะที่ช่างหรือศิลปินสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อแสดงถึงความรัก ความศรัทธาเชื่อถือต่อพระพุทธศาสนา เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมอยู่ในวัดต่าง ๆ ซึ่งจัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของความเป็นวัด โดยเฉพาะที่เป็นงานศิลปะแขนงทัศนศิลป์ (Visual Art) ประกอบด้วย

- 1) งานสถาปัตยกรรม (Architecture) เช่น สิ่งก่อสร้างหรือศาสนสถานในวัด ได้แก่ โบสถ์ วิหาร กุฏิ สถูป เจดีย์ ศาลาการเปรียญ หอไตร หอระฆัง
- 2) งานประติมากรรม (Sculpture) เช่น พระพุทธรูปหรือพระปฎิมา ทั้งที่มีลักษณะเป็นงานนูนต่ำ นูนสูง ลอยตัว รวมทั้งลวดลาย ประดับศาสนสถานด้วย
- 3) งานจิตรกรรม (Painting) เช่น ภาพเขียนประดับฝาผนังของศาสนสถาน ได้แก่ ภาพเขียนบนผนังโบสถ์ วิหาร ศาลา รวมทั้งภาพประกอบในสมุดไทยที่แสดงเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา พุทธประวัติ วรรณกรรม ปรีชาธรรม ฯลฯ งานพุทธศิลป์ไทยในอดีตมีลักษณะเป็นแบบอุดมคติ (Idealistic) แสดงเนื้อหาเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา พุทธประวัติวรรณคดี คติความเชื่อ และนิทานพื้นบ้าน จัดเป็นงานศิลปะไทยแบบประเพณีนิยม (Thai traditional art) ที่เขียนด้วยสีฝุ่น ลงรัก ปิดทอง ฯลฯ (โกสุ่ม สายใจ, 2560, 4)

3. การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์สำหรับนักเรียน

การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์สำหรับนักเรียนเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ สำคัญ 3 ประการ ดังนี้ (วรรณิ ลิ้มอักษร, 2551)

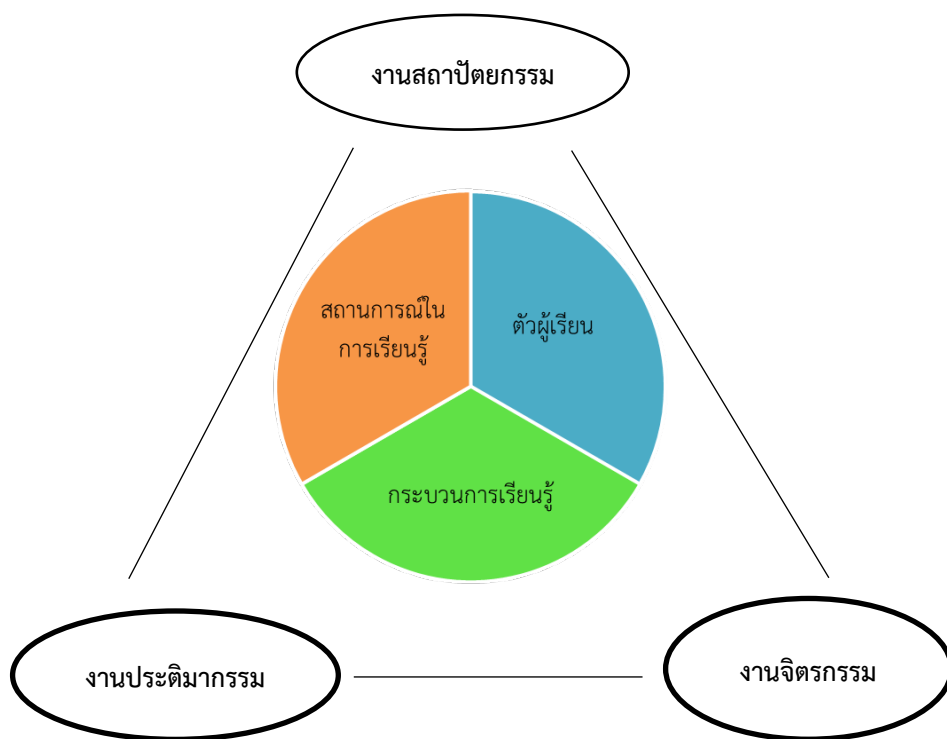
1. ตัวผู้เรียน (The learner) ผู้เรียนจัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการเรียนรู้แม้ว่าจะจัดการเรียนรู้ให้ดีสักเพียงใดก็ตามถ้าไม่มีผู้เรียนก็จะเป็นการเรียนรู้เกิดขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า ถ้าไม่มีผู้ซื้อก็ไม่มีผู้ขายและถ้าไม่มีผู้เรียนก็จะเป็นการเรียนรู้เกิดขึ้น ซึ่งการที่ผู้เรียนแต่ละคนสามารถเรียนรู้ได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความแตกต่าง ระหว่างบุคคลในด้านต่างๆของผู้เรียนเช่น ความแตกต่างระหว่างวัย ความแตกต่างระหว่างเพศ ความแตกต่างทางสติปัญญาและความสามารถ และความแตกต่างของความสนใจ เป็นต้น

2. กระบวนการเรียนรู้ (The Learning process) หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมต่างๆของผู้เรียนในขณะที่เรียนเพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นจะโดยการรับสัมผัสการรับรู้การซักถามการคิดหาเหตุผลหรือการทดลองก็ได้การกระทำหรือพฤติกรรมต่างๆดังกล่าวจะเป็นพฤติกรรมภายในหรือพฤติกรรมภายนอกก็ได้เช่นกัน

3. สถานการณ์ในการเรียนรู้ (The Learning Situation) หมายถึง สถานการณ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียนขณะที่กำลังเรียนรู้ เช่น อุณหภูมิของอากาศ ความเหนื่อยอ่อนความหิวความกลัวความมืดความเจ็บหรือเสียงดัง เป็นต้น สภาพการณ์ดังกล่าวนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเรียนรู้ แต่มีผลกระทบต่อผู้เรียนและกระบวนการเรียนเพราะทำให้สมาธิความตั้งใจและความพร้อมในการเรียนของผู้เรียนเปลี่ยนแปลงไปโดยบูรณาการร่วมกันให้เกิดการเรียนรู้ในงานสถาปัตยกรรม (Architecture) เช่น สิ่งก่อสร้างหรือศาสนสถานในวัด ได้แก่ โบสถ์ วิหาร กุฏิ สถูป เจดีย์ ศาลาการเปรียญ หอไตร หอระฆัง งานประติมากรรม (Sculpture) เช่น พระพุทธรูปหรือพระปฎิมา ทั้งที่มีลักษณะเป็นงานปูนปั้น ไม้ หิน โลหะ วัสดุต่างๆ ประดับศาสนสถานด้วย งานจิตรกรรม (Painting) เช่น ภาพเขียนประดับฝาผนังของศาสนสถาน ได้แก่ ภาพเขียนบนผนังโบสถ์ วิหาร ศาลา รวมทั้งภาพประกอบในสมุดไทยที่แสดงเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา พุทธประวัติ วรรณกรรม ปรีชาธรรม ฯลฯ งานพุทธศิลป์ไทยในอดีตมีลักษณะเป็นแบบอุดมคติ (Idealistic) แสดงเนื้อหาเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ วรรณคดี คติความเชื่อ และนิทานพื้นบ้าน จัดเป็นงานศิลปะไทยแบบประเพณีนิยม (Thai traditional art) ที่เขียนด้วยสีฝุ่น ลงรัก ปิดทอง ฯลฯ ทั้งการเรียนรู้ในทางทฤษฎีในเบื้องต้นรวมถึงการปฏิบัติ เช่น การลงมือปฏิบัติด้าน

องค์ความรู้จากการศึกษา

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์สำหรับ
นักเรียนดังนี้

ภาพที่ 1 การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์สำหรับนักเรียน
(ที่มา: ผู้เขียน)

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นถึงการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์สำหรับนักเรียนด้วยการกระตุ้นตัวผู้เรียน กระบวนการเรียนรู้ และจัดสถานการณ์ในการเรียนรู้ให้ผู้เรียนครบตามองค์ประกอบการเรียนรู้ทั้ง 3 องค์ประกอบในด้านของพุทธศิลป์ได้แก่ งานสถาปัตยกรรม งานประติมากรรม งานจิตรกรรมทางพุทธศาสนาเพื่อเป็นการ

ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ครบทุกด้านและเป็นการส่งเสริมเผยแผ่พุทธศาสนาอีกด้านหนึ่ง

บทสรุป

การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์สำหรับนักเรียนเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ สำคัญ 3 ด้านในการเรียนรู้ คือ 1) ตัวผู้เรียน ผู้เรียนจัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดขึ้นอยู่กับ ความแตกต่าง ระหว่างบุคคลในด้านต่างๆของผู้เรียน 2) กระบวนการเรียนรู้ การกระทำหรือพฤติกรรมต่างๆของผู้เรียนในขณะที่เรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เกิดขึ้นจะโดยการสัมผัสผัสการรับรู้การซักถามการคิดหาเหตุผลหรือการทดลองก็ได้การกระทำหรือพฤติกรรมต่างๆดังกล่าวจะเป็นพฤติกรรมภายในหรือพฤติกรรมภายนอก 3) สถานการณ์ในการเรียนรู้ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียนขณะที่กำลังเรียนรู้ สภาพการณ์ดังกล่าวนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเรียนรู้ แต่มีผลกระทบต่อผู้เรียนและกระบวนการเรียน เพราะทำให้สมาธิความตั้งใจและความพร้อมในการเรียนของผู้เรียนเปลี่ยนแปลงไปโดยบูรณาการร่วมกันให้เกิดการเรียนรู้ในงานสถาปัตยกรรม (Architecture) เช่น สิ่งก่อสร้างหรือศาสนสถานในวัด ได้แก่ โบสถ์ วิหาร กุฏิ สถูป เจดีย์ ศาลาการเปรียญ หอไตร หอระฆัง งานประติมากรรม (Sculpture) เช่น พระพุทธรูปหรือพระปฎิมา ทั้งที่มีลักษณะเป็นงานปูนปั้น ไม้ ไม้สูง ลอยตัว รวมทั้งลวดลาย ประดับศาสนสถานด้วย งานจิตรกรรม (Painting) เช่น ภาพเขียนประดับฝาผนังของศาสนสถาน ได้แก่ ภาพเขียนบนผนังโบสถ์ วิหาร ศาลา รวมทั้งภาพประกอบในสมุดไทยที่แสดงเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา พุทธประวัติ วรรณกรรม ปรีชาธรรม ฯลฯ งานพุทธศิลป์ไทยในอดีตมีลักษณะเป็นแบบอุดมคติ (Idealistic) แสดงเนื้อหาเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา พุทธประวัติวรรณคดี คติความเชื่อ และนิทานพื้นบ้าน จัดเป็นงานศิลปะไทยแบบประเพณีนิยม (Thai traditional art) ที่เขียนด้วยสีฝุ่น ลงรัก ปิดทอง ฯลฯ โดยการเรียนรู้ด้วยองค์ประกอบในเบื้องต้นจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ควบคู่กับการปฏิบัติอย่างถูกต้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหรือต่อยอดองค์ความรู้ต่อไปในอนาคตได้

เอกสารอ้างอิง

- โกสุม สายใจ. (2560). พุทธศิลป์กับการจัดการความรู้. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์*, 3(1), 1-10.
- ชูชีพ อ่อนโคกสูง. (2559). *ความสัมพันธ์ระหว่างพลังความสามารถแห่งตนเป้าหมาย และความเป็นไปได้ที่จะกระทำกับแรงจูงใจในการเรียน*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดุขฎิ สีสลวรงค์. (2542). *การศึกษาในสังคมพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก*. (ปริญญาณิพนธ์ ระดับดุขฎิบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรพิมล พรพิระชนม์. (2550). *การจัดกระบวนการเรียนรู้*. สงขลา : เทมการพิมพ์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2540). *ทางสายกลางของการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พรินตติ้งกรุ๊ป.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2551). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2547). *พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : บริษัท เอส. อาร์. พรินตติ้ง แมสโปรดักส์.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2560). *สอนเด็กทำโครงการ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรเดช คำศรี. (ม.ป.ป.). *พุทธศิลป์คืออะไร*. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 กันยายน 2564 จาก <https://sites.google.com/site/buddhistartsk/>
- ร้อยพุดา. (2549). *พุทธศิลป์*. สืบค้นเมื่อ 21 กันยายน 2564 จาก <https://www.facebook.com/permalink.php?story>
- วรรณิ ลิ้มอักษร. (2551). *จิตวิทยาการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 4. สงขลา : นำศิลป์โฆษณา.
- วิชัย ต้นศิริ. (2550). *อุดมการณ์ทางการศึกษาทฤษฎีและภาคปฏิบัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *แนวทางการพัฒนา การวัดและประเมิน*

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สุน อมรวิวัฒน์.(2542). หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ทักษะการเผชิญ
สถานการณ์. นนทบุรี :มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

อารี พันธุ์ณี. (2544). จิตวิทยาการเรียนรู้การสอน. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์ทันอ้อ.